

Христос ЯННАРАС

КРАСА*

У найбільш віддаленому і постійному історичному переході, від висловлювань Діотими у платонівському діалозі "Бенкет" до сучасної глибинної психології, майже в кожному аспекті мистецького висловлення, краса завжди є початковим пунктом еротичного пошуку, а любов — це перш за все досвід пориву чи прагнення людини до завершеності краси, якою є завжди недосяжна повнота життя.

Ми говоримо, що любов, ерос є існуючим поривом людини до постійно недосяжної повноти життя. Чому, справді, в еротичному пошукові слід вбачати не просто бажання біологічної насолоди чи психологічного зв'язку, а переміщення самої мети існування до вчиненого факту зв'язку? Саме здійснення життя, схоже, залежить від цього зв'язку, тому і невдача в справжньому коханні абстрагує кожен зміст пережитого. Любов схильна здійснювати життя як зв'язок, безпосередній і загальний зв'язок, пережитий душею і тілом. Наслідком еротичного зв'язку, напевно, є здійснення життя, але тільки природного увіковічення життя, а не особистого тривання життя. Любов увіковічнює природу зміною недовговічних і смертних особистостей, але не увіковічнює особу, не звільнює її остаточно від простору, часу, загибелі й смерті.

А проте людське існування вкладає в любов більш загальний пошук і порив, той самий порив до реальної своєї мети: повноти інакшості та свободи суб'єкта, особистого здійснення життя. Кожен справжній еротичний досвід є підтвердженням того, що ця повнота може існувати тільки як зв'язок і спілкування. І чим правдивішою є любов, тим більше вона вільна від інстинктивної потреби фізичного увіковічення, підпорядкування іншого безособовій індиві-

* Пропонуємо читачам останні сторінки книги Х.Яннараса "Нерозривна філософія", український переклад якої готує до друку видавництво "Основи"

дуальній потребі й бажанню, тим більше вона прагне до спільного пережитого зв'язку і причетності до краси форми, живого спілкування з стійким проявом особистої інакшості.

Краса коханого стає покликом життя, насамперед за-прошенням у життя, однак це запрошення сприймається як остаточно підпорядковане фізичній необхідності. Якраз тому любов є не просто суб'єктивним переживанням, а природною енергією конститууючого існування, тому вона і сприймається як підпорядкована реальній автономізації природи. Необхідність увічнення природи усуває і заперечує еротичний пошук особи звільнитися від природи, реалізувати життя як тривалість інакшості та свободи. Немає сумніву, що фройдівська констатація зв'язку любові зі смертю не є ні довільною, ні тільки поетичною метафорою.

Глибинна психологія допомогла побачити перший досвід еротичного пошуку в зв'язку немовляти з материнським тілом. Дотик материнського тіла для немовляти є першим досвідом пізнання протилежної суб'єктивної дійсності, однак є і досвідом зв'язку, що існує як можливість життя або втрати життя — діалектика життя і смерті, *всього* або *нічого*. Плач голодного немовляти — крик відчаю істоти, яка відчуває, що гине, що вже *не є*. Натомість, коли воно одержує їжу від матері, немовля має *все*, воно має життя, *є*. Зв'язок з матір'ю є еротичним тому, що є зв'язком життя, зв'язком, що формує можливість життя і хоче увіковічнити життя: і до цієї можливості прагне кожна любов.

Дотик материнського тіла є першим еротичним досвідом, однак тільки сприйняття їжі не вичерпує еротичного зв'язку немовляти з матір'ю. Коли відсутність їжі не пов'язана з більш загальним відчуттям присутності — словом, жестом, будь-якою практикою піклування матері, немовля не ввійде ніколи в світ людей, світ мови і символів, екзистенційної ідентичності та імен¹. Первісний еротичний зв'язок має в ролі об'єкта їжу-можливість життя, але і зв'язок, що задовольняє цю можливість, і материнську присутність, яка формує зв'язок. І тому що присутність матері не є для немовляти очевидною і постійною, а є чергуванням відсутності й присутності, знаходження і втрати, корені еротичного досвіду також пов'язані з цією трагічною діалектикою. Немовля природно та інстинктивно

потребує перетворити присутність матері з тимчасової на постійну, стійко і назавжди забезпечити можливість життя, джерело харчування. Воно хоче володіти мамою, а спосіб володіння для немовляти є фантастичним її поглинанням. Однак саме життєва всезагальність материнської присутності й діалектика знаходження і втрати прогресивно перетворюють вимогу володіння у пошук зв'язку, видозмінюють *необхідність у бажання*, *безособовий предмет їжі в суб'єкт відношення*². Так ерос, якщо і лишається природною потребою життя і увіковічнення, органічно знаходить шлях до *особистого* здійснення життя, опосередковано засвідчуючи єдину можливість життя як продовження, котрим є особисте спілкування і зв'язок.

Звідти і надалі кожен еротичний пошук у людському житті відтворює саме цю початкову потребу життя, перетворену в бажання і порух зв'язку. Втручання особи батька в первинні досвіди немовляти відіграє вирішальну роль: допомагає суб'єктивності дитини відокремити себе від не-я, та усуває можливість неймовірного ототожнення з материнським тілом, а отже рятує подію зв'язку. Це втручання батька відкриває і підтверджує окремі ідентичності, які зумовлюють згаданий факт зв'язку. Особи батька і матері відбивають у душі немовляти зразки екзистенційної інакшості, що формує зв'язок-можливість життя, вони утворюють "архетипи" друга, *animus* і подруги, *anima*³, знаки розрізнення друзів — розрізнення, що надає фізичного втілення відмінності суб'єктів. Втілення в особах батька і матері, відмінність друзів і початок для розрізнення суб'єктивної інакшості дитини, все це буде спрямовувати впродовж життя її власний еротичний пошук у налагодженні тієї самої картини зв'язку, яку подібно до немовляти вона ототожнює з можливістю своєї інакшості, можливістю життя. Обличчя батька й матері будуть архетипами-зразками тієї життєвої краси, що кличе до еротичної повноти; можливо, навіть, і попереднє від досвіду обличчя тактильне відчуття предметів, пов'язаних з присутністю матері й батька. Так, критерії естетичної оцінки, еротичну притягальну силу, що здійснює красу і порух причетності до краси, неможливо автономізувати в мисленневих основах, началах і аксіомах об'єктивного судження. Пошук краси і наближення до неї будуть залишатися зв'язком початкових досвідів екзистенційної інакшості суб'єкта, досвідів, що сприймають

людину як єдине суще з екзистенційною метою: життя як тривання.

Безумовно, схильність пояснення досвіду краси, яку можна відбити в площині глибинної психології, не є ні моносемантичною, ні націленою на непроникну схему аксіоматичних з'ясувань. Значення такого пояснення для філософського обговорення проблем, — і більш широко, — те, що філософія може взяти від глибинної психології — це передусім точність мови, яка знову надає поняттям реальність, повертає до досвіду безпосереднього і загального. Краса, ерос, екзистенційна інакшість, суб'єктивна ідентичність, життя, буття, звільнені від абстрактного характеру просто мисленневого осягнення. Вони пов'язують з безпосередністю і реальністю більш конкретних аспектів щоденного досвіду людини, життєвих підтверджень, котрі породжує цей досвід. Як мова новітньої фізики, так і мова глибинної психології, які придатні для того, щоб спеціально проводити онтологічне обговорення проблем, — є водночас по той бік від основних схематизацій раціоналізму чи порожнечі феноменології, у напрямі вибору факту зв'язку в реалістичній і водночас початковій передумові кожного пізнавального досвіду існуючого, будь-якого підходу до істини буття.

Примітки

¹ Див. Jacques Lacan, *Écrits*, Paris, Seuil, 1966, с. 388 та ін.

² Див. Denis Vasse, *Le temps du desir*, Paris, Seuil, 1969, с. 28—29.

³ Див. C. G. Jung, *Über die Psychologie des Unbewussten*, 1948, 6-е вид., с.197.